

N:o 5.

Ank. till Riksd. Kansli den 19 Febr. 1875, kl. 6 e. m.

Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts Utlåtande (N:o 3), angående väckt fråga om rättighet för församlingarne i Lunds stift och Halland att, under vissa vilkor, förfoga öfver den till klockarne nu utgående helgonskylden.

Ledamoten af Riksdagens Andra Kammare Herr *Sven Nilsson* i Efveröd har uti motion, N:o 54, väckt förslag, att Riksdagen i underdånig skrifvelse skulle anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, om och i hvilken mån det må kunna medgifvas församlingarne i Lunds stift och Halland rättighet att sjelfva förfoga öfver den helgonskyld, som till klockarne af församlingarne utgår, med vilkor dock, att denna afgift skall användas för det med densamma ursprungligen afsedda ändamål: kyrkotjenstens uppehållande och barnens undervisning; äfvensom att Kongl. Maj:t måtte i nåder tillse, om och huruvida i de församlingar, der ett sådant förfogande öfver helgonskylden kunde komma att föranleda minskning i klockarens lön, pastoratet i sin helhet må kunna tillförbindas att efter samma grund emellan församlingarne, hvarefter helgonskylden från början utgått, ersätta denna förlust till de klockare, hvilka redan erhållit fullmakt å tjensten vid den tid, då nådigt beslut i fråga om dispositionsrätten öfver helgonskylden på nu föreslagna sätt kan komma att träda i verksamhet.

Redan vid flera föregående riksdagar har den så kallade helgonskyldens öfverlåtande på församlingarne varit upptagen till pröfning. I hufvudsaken har man blifvit enig, men skiljaktiga åsigter i underordnade detaljer hafva hindrat ett sammanstående afgörande. Af den utredning frågan under tiden erhållit, särdeles vid 1873 års riksdag, synes det Utskottet, att Herr *Sven Nilssons* förevarande motion bör af Riksdagen godkännas. Den grundliga behandling frågan, som sagdt, redan erhållit har uttömt ämnet, hvarföre Utskottet för sin del icke har mycket att till-

lägga. Framför allt upplysande är det sakrika utlåtande, Andra Kammarens Tillfälliga Utskott (N:o 1) vid 1873 års riksdag afgaf. Deri finner man följande historiska utredning:

“Helgonskylden är en gammal skatt i Skåne, Halland och Blekinge, uppkommen under den tid dessa provinser tillhörde Danmark och sedermera äfven erkänd af Sveriges Konung. Lunds Stifts Landbok af år 1569 omtalar denna skatt såsom utgående till både prester och klockare.

Den del af helgonskylden, som utgått till presterskapet, har för presterna medfört skyldighet att bygga och underhålla alla prestgårdshusen, hvaremot den del deraf, som varit anslagen till klockare och hvarom här nu endast är fråga, för dem utgjorde lön för åliggandet att göra tjänst i kyrkan och undervisa ungdomen i socknarne.

Dessa skyldigheter blefvo sedermera genom Kongl. Danska Ordinantien eller Kyrkoordningen den 14 Juni 1539 och Kongl. brefvet den 23 Mars 1568, som efter ifrågavarande provinserns förening med Sverige stadfästades genom Malmö Recess år 1662, öfverflyttade på stadsskolorna i Lunds stift och provinsen Halland emot rättighet för dem att uppbära den till klockarnes aflöning inom vissa, i allmänhet inom 2 mil från städerna belägna, församlingar anslagna helgonskyld med den sedermera derutinnan vidtagna förändring, att skolorna affönade särskilda substitut i socknarne i stället för att dit skicka några af sina lärare eller disciplar, hvilka sistnämnda därför uppburo en del af helgonskylden till understöd för sina studier. I sammanhang härmed torde böra erinras, att år 1618 blef, med bibehållande för städernas skolor af största delen af deras helgonskyld dels till aflöning åt lärarne och dels i ringa mån vid några skolor till understöd åt lärjungarne, socknarne medgifvet att i vanlig ordning antaga klockare och aflöna dem med den behållna delen af helgonskylden.

Detta förhållande synes sedermera hafva fortfarit orubbadt, intilldess Kongl. Maj:t, på förslag af 1821 års uppfostringskomité, efter Konsistorii och Kammarkollegii hörande, år 1824 förordnade, att ett gymnasium för Lunds stift skulle inrättas i Sölvesborg samt att till nödig fond för stiftets lärarepersonal, som derigenom komme att ökas, en del af helgonskylden, hvilken klockarne i stiftet uppburo, borde efter de af Konsistorium föreslagna grunder i mån af dåvarande innehafvares afgång indragas, hvarefter Kongl. Maj:t den 9 December 1836, med anledning af 1828 års läroverkskomités förslag, i stället anbefalde, att en katedralskola i Lund skulle sättas i verksamhet och för detta ändamål användas den helgonskyld, som jemlikt Kongl. brefvet af år 1824 borde indragas.

Då emellertid denna åtgärd föranledde ansökningar från såväl åtskillige innehafvare af jus patronatus, som ock särskilda församlingar, att fortfarande få för socknarne disponera ifrågavarande helgonskyld, så aflät Kongl. Maj:t, sedan vederbörande Konsistorium och Konungens Befallningshafvande blifvit i frågan hörde, till

1840—1841 årens Riksdag nådig proposition, i följd hvaraf Rikets Ständer beslöto att till Lunds katedralskola anslå 3,856 R:dr 45 sk. 4 rst. årligen, hvarigenom skolans behof af den omtvistade klockarehelgonskylden upphörde, hvarförutan Rikets Ständer förklarade, att rättigheten att disponera ifrågavarande helgonskyldsspanmål icke lämpligen borde eller kunde bestämmas annorlunda än efter laga pröfning, men att de församlingar, som ville förbinda sig att uteslutande använda helgonskylden till folkskolorna, skulle bibehållas vid oqvald besittning deraf, under det att de församlingar, som ej ville antaga detta vilkor och ej heller kunde styrka sin lagliga rätt till helgonskylden, skulle i mån af klockarnes afgång inleverera den till Lunds katedralskola i enlighet med ofvan åberopade nådiga bref af den 9 December 1836.

Rikets Ständers omförmälda beslut i förening med det förhållande, att de församlingar i Lunds stift och Halland, som voro belägna inom 2 mil från städerna, fortfarande måste afstå helgonskyld till dessas skolor, äfven sedan skolorna till det mesta upphört att fullgöra de ursprungligen mot helgonskyldens uppbärande dem ålagda förbindelser, synas hafva föranledt de först vid samma 1840—1841 årens riksdag väckta och sedan vid flera följande riksdagar återkommande motionerna om den till dessa skolor då utgående helgonskyldens utbytande mot denna afgift motsvarande statsanslag för skolorna och rättighet för landtsöcknarne att använda denna helgonskyld för sina egna folkskolor.

Sedan, med anledning af särskilda framställningar från Rikets Ständer, först vid 1844—1845 årens riksdag i afseende på Lunds stift och sedan vid 1850—1851 årens riksdag i afseende på Halland, Kongl. Kammarkollegium, på nådig befallning samt efter vederbörande Konsistoriers och Konungens Befallningshafvandes hörande, afgifvit särskilda underdåniga utlåtanden i ämnet, och dessa vid deis 1847—1848 och deis 1853—1854 årens riksdagar blifvit Rikets Ständer af Kongl. Maj:t i nåder delgifna, beslöto Rikets Ständer vid sistnämnda riksdag för sin del, att den till stadsskolorna inom Lunds stift och provinsen Halland ingående helgonskyld af de inom 2 mil derifrån varande församlingar finge från skolorna skiljas och till församlingarne återställas, med förbindelse för de senare att angående helgonskyldens framtida användande till stiftets Konsistorium afgifva förslag, som derefter skulle af Konsistorium med eget yttrande till Kongl. Maj:ts nådiga pröfning insändas; i sammanhang hvarmed Rikets Ständer beviljade skolorna ett helgonskyldens värde motsvarande kontant anslag af tillsammans 8,940 R:dr 33 sk. 2 rst., att å riksstatens åttonde hufvudtitel under anslaget till elementarläroverken uppföras.

Efter det att församlingarnas förslag med Konsistoriernas deröfver afgifna yttranden inkommit och af Kammarkollegium blifvit i allmänhet förordade, nemligen så vidt de afsågo helgonskyldens användande i enlighet med dess ursprungliga ändamål, d. v. s. bestridande af klockaretjensten i kyrkan och barnundervisningen, förklarade Kongl. Maj:t i nådigt bref af den 17 September 1856, med gillande af Rikets Ständers beslut, att hvad Kammarkollegium sålunda, beträffande den af för-

samlingarne föreslagna användningen af helgonskylden, i underdånighet tillstyrkt skulle tjena till efter rättelse.

Efter det således genom Rikets Ständers ofvan åberopade, af Kongl. Maj:t stadfästade beslut församlingarne återfått den helgonskyld, som till förene utgått dels från vissa församlingar inom Lunds stift till katedralskolan i Lund och dels af församlingarne inom 2 mil från städerna till dessas skolor, samt föreskrifter blifvit meddelade rörande meranämnda afgifts användande, har flera gånger från och med riksdagen 1859—1860 väckts fråga, om och i hvad mån uti de församlingar, hvilka ej kunde hänföras under någondera af nyss omförmälda tvänne kategorier, helgonskylden icke vidare borde utgöra bidrag till klockarnes aflöning, utan i stället användas till folkskolornas behof. Sedan de under de två första kategorierna varande församlingar numera få använda sin helgonskyld för deras folkskolor, betraktas det nemligen af de öfriga såsom en *orättvisa* att de ej få åtnjuta samma fördel, i afseende hvarå blifvit framhållet, bland annat, att i vissa pastorat, som bestå af två eller flera församlingar med gemensam klockare, den församling, som ej återfått sin helgonskyld, till hufvudsaklig del måste aflöna den gemensamma klockaren, hvartill den eller de öfriga församlingarne då i jemförelsevis ringa mån bidraga, under det att den helgonskyld den eller de senare återfått från början *“tagits från en pastoratets gemensamme tjänare“* och derföre enligt hvad vederbörande förmenat *“egentligen skulle återgått till hela pastoratet“*.

Så långt ur 1873 års utskottsbetänkande. För sin egen del vill Utskottet nu blott tillägga, att, sedan det missförhållande numera eger rum, att helgonskylden inom en del församlingar står till dessas disposition, men åter andra församlingar icke ega denna förmån, och man följaktligen icke utan skäl häri ser en orättvisa, så tyckes billigheten fordra, att denna befogade anledning till missnöje undanrödjes, hvilket synes Utskottet bäst kunna ske på sätt motionären föreslagit. Och då dervid iakttages, att de klockare, hvilka på grund af fullmakt erhålla lön från helgonskylden, utaf församlingarne erhålla annan motsvarande lön, så medför helgonskyldens föreslagna öfverlåtande icke någon orättvisa eller förlust för någon — förutsatt att, såsom motionären äfven föreslagit, helgonskylden användes till dess ursprungliga ändamål, nemligen kyrkotjenstens uppehållande och barnens undervisning.

Att deremot först i mån af afgang ibland de klockare, som åtnjuta lön af helgonskylden, öfverlåta densamma till församlingarne, synes Utskottet icke medföra någon fördel, men deremot föranleda obehöfligt dröjsmål med en af billighet och rättvisa länge påkallad reform. Icke heller finner Utskottet att den underdåniga skrifvelse, som 1872 års Riksdag aflät i syfte att bereda församlingarne rätt att sjelfva bestämma klockares aflöning, hvilken skrifvelse hos Kongl. Maj:t ännu ligger under utredning, skulle innebära hinder att nu, i enlighet med motionärens framställning, afgöra den väckta frågan. Helgonskylden är en specialitet, som berör
endast

endast en ringa del af landet, och hvad med densamma, nemligen helgonskylden, vidgöres, eger intet inflytande på förhållandena inom rikets öfriga provinser.

På grund af dessa skäl, och hvad för öfrigt här blifvit åberopadt, får Utskottet vördsamt hemställa, att Riksdagen för sin del ville besluta,

att hos Kongl. Maj:t göra underdånig anhållan det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, om och i hvilken mån det må kunna medgifvas församlingarne i Lunds stift och Halland rättighet att sjelfva förfoga öfver den helgonskyld, som till klockarne af församlingarne utgår, med vilkor dock, att denna afgift skall användas för det med densamma ursprungligen afsedda ändamål: kyrkotjenstens uppehållande och barnens undervisning; äfvensom att Kongl. Maj:t måtte i nåder tillse, om och huruvida i de församlingar, der ett sådant förfogande öfver helgonskylden kunde komma att föranleda minskning i klockarens lön, pastoratet i sin helhet må kunna tillförbindas att efter samma grund emellan församlingarne, hvarefter helgonskylden från början utgått, ersätta denna förlust till de klockare, hvilka redan erhållit fullmakt å tjensten vid den tid, då nådigt beslut i fråga om dispositionsrätten öfver helgonskylden på nu föreslagna sätt kan komma att träda i verksamhet.

Stockholm den 19 Februari 1875.

På Utskottets vägnar

A. Adlersparre.
